

9. Lazarevskii, A. (1888). *Opisanie staroi Malorossii [Description of old Little Russia.]* (Vol. 1 : Polk Starodubskii). Kiev : Tipografiya K.N. Milevskoho. [in Ukrainian].

10. Andreitsev, V., Ulianovskiy, V., Korotkiy, V. (Comps). (2000). *Mahdeburzki hramoty mistam Livoberezhnoi Ukrainy XVII–XVII st. [Magdeburg charters to the cities of the Left Bank of Ukraine of the XVII–XVIII centuries]. Korpus mahdeburzkykh hramot ukrainskym mistam : Dva proekty vydan 20-kh – 40-kh rokov XX stolittia.* pp. 60–66. Kyiv: Praim. [in Ukrainian].

11. Nakaz ot zhyteley g. Pogar. (1914) [Order from the inhabitants of Pogar]. *Sbornik Imperatorskogo Russkogo istoricheskogo obshchestva.* (Vol. 144, pp. 73–86). Sankt Peterburg : Tipografiya Glavnogo Upravleniya Udelov, Mohovaya 40. [in Russian].

12. Nakaz ot zhyteley g. Nezhyna. (1914) [Order from the inhabitants of Nezhin]. *Sbornik Imperatorskogo Russkogo istoricheskogo obshchestva.* (Vol. 144, pp. 21–63). Sankt-Peterburg : Tipografiya Glavnogo Upravleniya Udelov, Mohovaya 40. [in Russian].

13. *Polnoe sobranie zakonov Rossiyskoy imperii. (1830). [Complete collection of laws of the Russian Empire.]* (Vol. 1 : 1649–1675). Sankt Peterburg : Tipografiya II otdeleniya sobstvennoy ego imperatorskago velichestva kantselyarii. [in Russian].

14. Sytyi, I. (2005). *Misto Pochep 200 rokov tomu [The town of Pochep 200 years ago]. Siverianskyi litopys – Siverian chronicle, issue 2–3,* pp. 16–26. [in Ukrainian].

15. Tokmakov, Y. (1888). *Istoriko-statisticheskoe opisanie goroda Mglina Chernigovskoy gubernii, v svyazi s tserkovno-archeologicheskim obzorom svyashchennykh dostopamyatnostej etogo kraja so vremeni pervonachal'nogo ego zaseleniya: S prilozheniem ist. ocherka mestechka Pochepa [Historical and statistical description of the city of Mglin, Chernihiv province, in connection with the church-archaeological review of the sacred monuments of this region since its initial settlement: With the application of historical essay on the town of Pochep].* Kiev: Tipografiya D.S. Povalskogo. [in Russian].

16. Butych, I., Rynsevych, V., Teslenko, I. (Comps). (2004). *Universaly ukrainskykh hetmaniv vid Ivana Vyhovskoho do Ivana Samoilovycha (1657–1687) [Universals of Ukrainian hetmans from Ivan Vyhovsky to Ivan Samoilovich (1657–1687)].* Kyiv: Lviv : Naukove tovarystvo im. Shevchenka. [in Ukrainian].

17. Shvid'ko, A.K. (1984). *Sotsialnye otnosheniia i klassovaia borba v gorodakh Levoberezhnoy Ukrainy vo vtoroy polovine XVII – seredine XVIII veka [Social relations and class struggle in the cities of the Left Bank of Ukraine in the second half of the seventeenth and mid-eighteenth centuries].* Dnepropetrovsk : Dnepropetrovskiy gosudarstvennyy universitet. [in Russian].

18. Shvidko, A.K. (1985). *Znachenie vossoedineniya Ukrainy s Rossiey dlya ekonomicheskogo razvitiya gorodov Levoberezhnoy Ukrainy [The significance of Ukraine's reunification with Russia for the economic development of the cities of the Left Bank of Ukraine].* Dnepropetrovsk : Dnepropetrovskiy gosudarstvennyy universitet. [in Ukrainian].

19. Khanenko, A.I. (1871). *Gorod Pogar. Istoriko-statisticheskii ocherk [The town of Pogar. Historical and statistical essay].* Chernigov: Gubernskaya tipografiya. [in Russian].

20. Yas, O. Pokas Hryhorii Andriiovych [Pokas Hryhorii Andriiovych]. Retrieved from : http://www.history.org.ua/?termin=Pokas_H [in Ukrainian].

**Стаття надійшла до редакції 01.03.2021 р.
Рекомендована до друку 28.04.2021 р.**

УДК 930.2:(044.2)«16»Ялоцький

**о. Ю.А. Мицик,
І.Ю. Тарасенко**

ГЛУХІВСЬКИЙ СОТНИК ВАСИЛЬ ФЕДОРОВИЧ ЯЛОЦЬКИЙ

У статті вперше поданий повний нарис біографії глухівського сотника кінця XVII ст. Василя Ялоцького (Яловицького, Федоровича), якому досі присвячувалися лише короткі біографічні довідки О.М. Лазаревського та В.В. Кривошеї. Ці довідки були максимально доповнені архівними документами, в першу чергу з унікального архіву XVII ст. полковника Іллі Новицького. У результаті були по-новому висвітлені деякі важливі моменти життєвого шляху сотника. Наприклад, якщо раніше вважалося, що він обирався на цю посаду двічі, то тепер встановлено, що він обирався тричі, уточнюються терміни каденцій, подано опис його шляхетського герба. Було також відзначено, що Ялоцький призначався наказним ніжинським полковником у часи Азово-Дніпровських походів у 1695 р. і не випадково йому як сотнику передавали загальне керування засеймськими сотнями. Він відігравав важливу роль в обороні південних кордонів Гетьманщини від ординських нападів і саме цим пояснюється його зв'язок з охочекомонним (компанійським) полковником Іллею Новицьким, який був фактично командуючим прикордонними військами Гетьманщини в часи гетьманів Івана Самойловича та Івана Мазепи. У додатку до статті наводяться одинадцять його листів до Новицького, виявлених у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.

Ключові слова: Глухів, полковник, сотник, козаки, Гетьманщина, архів.

Приходиться повторювати просту і, на жаль, сумну істину: з ряду причин, у першу чергу через тривалий період відсутності власної державності, ми надто мало знаємо про біографії представників козацької старшини, не кажучи про рядове козацтво. Вони подібні метеорам, які зблискують на нічному небі, і тут же пропадають безслідно...

Про одну таку особистість вдалося зібрати трохи фактів. Це глухівський сотник останньої третини XVII ст. Василь Федорович Ялоцький. Уперше деякі факти його біографії навів О.М. Лазаревський. У своїй капітальній праці при описі Глухівської сотні Ніжинського полку він подав найповніший на той час список сотників, серед яких значиться і Ялоцький, перебування якого на цьому уряді відносилось до 1678–1696 рр. На інших сторінках твору О.М. Лазаревський навів і деякі факти життя Ялоцького [1, с. 416, 422, 474, 488]. Через 100 років цією постаттю зацікавився дослідник козацької генеалогії Володимир Кривошея. Спочатку у цінному довіднику старшини Лівобічної Гетьманщини він уточнив каденцію Ялоцького, визначивши його сотникування у квітні 1678 – березні 1687, вересні 1689 – листопаді 1696 рр. (точніше початок і закінчення каденції не вдалося визначити). Ялоцький вперше став сотником після Яська Жураківського (Жураковського) (?–1672–1677–?), а замінив його Кіндрат Грудяка (?–1689–?). Вдруге він посідав цей уряд у такий період: ?–1694–1696–?, а замінив його Олексій Туранський (? – січень 1699–1709), який став потім (у 1709–1716 рр.) генеральним (військовим) суддею. При цьому дослідник назвав Ялоцького Яловицьким [2, с. 55]. У значно повнішій версії довідника, яка охоплювала й Правобічну Гетьманщину, Кривошея вніс чимало

уточнень. Насамперед він виправив написання прізвища і подав його саме як Ялоцький. Хоча термін каденції (каденцій) цього сотника лишився без змін, але були внесені уточнення щодо каденцій його попередника і наступників: Жураковський (? – червень 1672 – червень 1676–?), Туранський (як наказний, липень 1687), Грудяка (?–1688 – січень 1689–?) [3, с. 94]. У своїй новій праці В. Кривошея вперше подав стислу біографічну довідку про Ялоцького [4, с. 782–783], спираючись як на власні архівні пошуки, так і на твір Лазаревського. Використаємо цей нарис, доповнивши його своїми даними з нововідкритих архівних джерел.

Отже, початки його життя лишаються невідомими. Народився він, як вважає Кривошея, до 1650 р. Походив Ялоцький зі шляхетського роду герба «Сас»: у щиті зображений перевернутий місяць (ріжками догори), з середини якого виходить стріла вістрям догори; по обидві сторони від її вістря намальовані дві шестикутні зірки [5, с. 139]. Ця гілка роду покозачилася: відомо, що сам Ялоцький служив у часи гетьманатів Дем'яна Многогрішного та Івана Самойловича. 21.11.1681 р. він продав за 3 тис. золотих млин (три камені) на р. Єсмані поблизу Глухова гетьману Івана Самойловичу. 16(6).09.1687 р. гетьман Іван Мазепа підтвердив право володіння с. «Бачковское» (суч. с. Бачівськ Глухівського району, яке лежить на кордоні з Росією) глухівському сотнику Ялоцькому, «респектуючи... на значние... прислуги Войску Запорозжском». Передавалися йому і селяни даного населеного пункту [6, с. 78]. Чи не список цього універсалу є у збірці документів Мазепа за 1687–1689 рр., опис якого подано у справі 43 описі 1 фонду 124 («Малороссийские дела») РДАДА? У вересні 1689 р. йому була дана грамота царем Федором на Бачівськ і на «купленные мельницы, со всякими угодьями» [7, с. 176, 198]. 3.12.1688 р. Мазепа підтвердив право володіння Ялоцьким його млинами на р. Єсмані в урочищі Товкачівка [4, с. 783]. Тримав Ялоцький і два млини-вешняки на р. Локні на п'ять кіл, млин у чотири кола на р. Єсмані під слободою Семенівкою; разом з колишньою глухівською протопопівною Максимовою тримав півтора кола на р. Єсмані, млин на р. Щениці за Марчишиною Будюю, а у с. Полошках – млин-вешняк на два кола, сінокіс між селами Бачівськ і Собичем. Отже, він був заможною людиною і вирізнявся цим від більшості сотників Гетьманщини.

Під час 11-тижневої облоги 1695 р. Тавані, внаслідок чого була взята ця турецька фортеця, яка стояла на березі Дніпра (між сучасними Каховкою і Бериславом), він був наказним ніжинським полковником.

Нам вдалося знайти ще два цікавих документи. У першому з них 8.05.(29.04).1668 р. була укладена угода між жителями сіл Литвиновичі і Воргол (суч. села Литвиновичі і Воргол Кролевецького району) про розмежування спірних земель. Для цього були послані ніжинським полковником Яковом Жураковським авторитетні люди, які

мали скріпити угоду. Серед них бачимо Ялоцького, котрого названо глухівським сотником [8, с. 328–329]. Таким чином, можна продовжити час його перебування на посаді сотника: це була перша з трьох його каденцій. Якраз цей період був непроясненим: у довіднику Кривошеї глухівськими сотниками показані Пилип Уманець (? – січень 1668–?) і Яків Жураковський (? – лютий-вересень 1669–?) [3, с. 94]. Отже, перша каденція Ялоцького (травень 1668 р.) припадає на «білу пляму» між каденціями Уманця і Жураковського. Другий документ – це випис від 31(21) жовтня 1681 р. із глухівських міських книг, який містить у собі купчу (Лук'ян Гордійович, мельник с. Шатрищі (суч. село в Ямпільському районі), продав свій млин на р. Белиці гетьману Самойловичу). Свідками виступає група значних людей на чолі з ніжинським полковником Яковом Жураковським і ніжинським полковим осавулом Михайлом Миклашевським. Третім за значенням названо глухівського сотника Василя Федоровича [8, с. 337]. Слід пояснити цю обставину. Традиційно козаки могли називатися не тільки справжнім прізвищем, але й патронімом (по батькові), прізвиськом. Число іменувань козаків могло сягати п'яти! Часто патронім вживався рівнозначно з прізвищем і навіть домінував над ним. Тому в ряді документів Ялоцький фігурує під патронімом Федорович, яке може помилково сприйматися як прізвище.

Ялоцький був одружений із удовою якогось Мануїла. Своїх дітей у нього не було (в усякому разі дорослих). Він усиновив двох дітей дружини від її першого шлюбу: Івана та Настю. Саме їм він передав, помираючи, свої маєтності (села Бачівськ, Семенівку і Степанівку). Іван Мануїлович за життя був їм «выведен в люди» (вислів О.М. Лазаревського) [1, с. 422]. Згодом цей Іван став глухівським сотником у 1714–1728 рр., а отримане багатство дало йому можливість одружитися з донькою генерального судді Олексія Туранського.

Коли помер Ялоцький, точно сказати на базі актуалізованих джерел неможливо. Очевидно він ще пожив якийсь час після відходу від сотницьких справ і ймовірно помер на рубежі XVII–XVIII ст.

Під час підготовки до друку унікального шеститомного архіву охочекомонного (компанійського) полковника Іллі Новицького (бл. 1630–1704) нам вдалось виявити 11 листів Ялоцького, написаних до Новицького у 1690 і 1693 рр. Вони наводяться нами у додатку до статті і тому їхній зміст не варто переказувати. За кількістю листів до Новицького Ялоцькому належить першість серед сотників, що свідчить насамперед про міцні зв'язки між обома діячами Гетьманщини, а також про авторитет Ялоцького у козацькому війську. У першому з листів (1690 р.) мова йшла про командування ним «засеймськими сотнями», котрі висувалися на південь. Судячи з усього, це військо йшло до міста Самари у пониззі однойменної річки (суч. м. Новомосковськ під м. Дніпро). Там козаки, як свідчить літопис Самовидця, «на залогу полками ходили по чверті року» [9, с. 152]. Інші 10 листів написані у березні 1693 р.

переважно у Вереміївці (суч. село Чорнобаївського району Черкаської області). У цьому селі, частково затоплено-го нині водами Кременчуцького водосховища, знаходився сотенний центр у 1648–1649, 1658–1672 рр., потім Вереміївська сотня увійшла до складу Чигириндобрівської сотні Лубенського полку. Ялоцький пише у лютому 1693 р., що він має перебувати у Вереміївці згідно з указом гетьмана Мазепи на випадок ворожого нападу і йому мали коритися також Батуринська та Ямпільська сотня. Як бачимо те, що він став наказним ніжинським полковником, не було випадковістю. Саме тоді, взимку, виступили ординці на чолі з сином хана, щоб підтримати авантюру Петрика. У березні місяці він знаходиться у постійному контакті з Новицьким, сповіщаючи про новини (інколи дрібні), просячи про інструкції щодо подальших дій і знаходячи місце й для вітань з okazji Великого Посту. Цікавою є згадка про фастівського полковника Семена Палія, про військо якого, і взагалі про війська Гетьманщини, Ялоцький мав повідомити ніжинського полковника (1687–1694 рр.) Степана Забілу, який тоді стояв у Ірклієві.

Листи друкуються за правилами, розробленими Я.І. Дзироу [9, с. 39–42], з незначними поправками (так, літера «ять» передається літерою «і», а не «і» курсивним). Нерозбірливі слова позначаються таким знаком: (...)*, а втрачені слова чи фрагменти тексту через дефект рукопису – позначаються так: [...].

Таким чином, вдалося розширити коло джерел, які проливають світло на життєвий шлях глухівського сотника Василя Ялоцького, відкрити нові сторінки його біографії або уточнити ряд дотичних до нього фактів.

№ 1

1690, березня 1 (лютого 19). – Лукомль.

«Их црского пресвітлого велчства Войска Запорозкоко мсці пане полковнику комонный, мні велце мсцівый пне и добродію»

По указу ясневелможного его милости добродія пана гетмана з сотнею моею и з совокуплеными при мні сотнями засеимскими Кролевецкою, Воронизкою, Короповскою и Янполскою прибылем сегодня февраля 19 до містечка Лукомля, а спешачися за полком в. мс. мс. пана тилко обід скушавши, на ноч до Горошина виедем. Де просим в. мс. м. пна и добродія хтійте з милости своей нас з сотнями засеимскими виждати и в яком містцу купитися до в. мс. мсці пана през посланных слуг(?) вскорі відомо дати. О подлинное ознаяние велце в. мс. мсці пана покорне просячи, добродійской себе полекаем ласце и зостаем в. м., м. мс. пна и добродія, во всем зычливие слуги.

Василий Федорович, сотник глуховский, зо всіма сотнями засеимскими.

З Лукомля февраля 19 1690 року».

НБУВ ІР, ф. ІІ. спр. 14521. Оригінал.

№ 2

1690, березня 1 (лютого 19). – Вереміївка.

«Мсцивий пане полковнику комонный, мні велце мсцивий пане и добродію.

Яком вчорашнего дня писалем до в. мс., м. мс. пана, отзиваючися з поволностью моею, так и тепер з оною ж чинячи мой покорный до в. мс., м. мс. пана, отзов, просячи в том себі от в. мс., м. мс. пана, науки як мію до отпору неприятельского, если того случай укажет, в поготовности зоставати: чи зо всім табором, чили з виборним товариством, як мні указ будет от в. мс., м. мс. пана, о том до боку в. мс., м. мс. пана, спешити, бо завчасу належит мні таковий порадок в сотні моеї по указу в. мс., м. мс. пана, учинити. О що и повторе покорне в. мс., м. мс. пана, просячи, ласкавой себе добродійской полекаю ласці, зостаючи назавше

В. мс., м. мс. пана и добродія, во всем зичливий найнижший слуга

Василий Федорович, сотник глуховский.

З Вереміївки февраля 19 1690 року».

НБУВ ІР, ф. ІІ. спр. 14513. Оригінал.

№ 3

1693, лютого 28 (18). – Вереміївка.

«Мсцивий пане полковнику комонный, мні велце мсци пане и добродію.

Рачиш в. мс., м. мс. пан до мене писати, виражаючи поважный указ ясневелможного его млсти добродія нашего пана гетмана, жебим з сотнею моею до отпору неприятельского бил готовим, где теж потреба укажет и указ в. мс., м. мс. пана, повелит якое розказане рейментарское з охотою рад вполняти, тилко міні впрд сего з Лубен принесен таковий указ ясневелможного добродія, жебим зоставал в містечку Вереміївци, зносячися писмами з в. м., м. мс. паном, о всяких відомостях, якож и в том універсалі рейментара его млсти неотмінне виражено, що в. мс., м. мс. пан, рачил до мене прислати о сотнях зась Батуринской и Янполской. Приказал бил его млсть добродій пан гетман, жеби во всем мні повинуватися ма[ют]. Тилко ж Янполскую его млсть пан полковник ніжинский до себе в Ірклієв взял, а о Батуринской не знаю, где на сей час оборочається. О чом всем до его млсти пана полковника ніжинского сего дня опишуся.

При том зостаю в. мс., м. мс. пана во всем зичливий приятел и поволный слуга Василий Федорович, сотник глуховский.

З Вереміївки февраля 18 року 1693».

НБУВ ІР, ф. ІІ. спр. 14536. Оригінал.

№ 4

1693, березня 1 (лютого 19). – Лукомль.

«Мсцывий пане полковнику комонний, мні велце мсцывий пане и добродію.

Яком вчорашнего дня писалем до в. мс., м. мс. пана, отзиваючися з поволностью моею, так и тепер з оною, чинячи мой покорный до в. мс., м. мс. пана, отзов, просячи в том себі от в. мс., м. мс. пана, науки як мію до отпору неприятелского, если того случай укажет, в готовности zostавати: чи зо всім табором, чили з виборним з товариством; як мні указ будет от в. мс., м. мс. пана, о том до боку в. мс., м. мс. пана, спешити, бо завчасу належит мні таковий порадок в сотні моеї по указу в. мс., м. мс. пана, учинити. О що и повторе покорне в. мс., м. мс. пана, просячи, ласкавой себе добродійской полецаю ласці, zostаючи назавше

В. мс., м. мс. пана, и добродія во всем зичливий найнижший слуга Василий Федорович, сотник глуховский.

[З Вере]міевки февраля 19 1693 року».

НБУВ ІР, ф. II. спр. 14513. Оригінал.

№ 5

1693, березня 3 (лютого 21). – Вереміївка.

«Мсци пане полковнику комонний, мні велце мсцывий пне и добродію.

З преддверием Поста свтого чотиридесятодневно-го в. мс., м. м. пна віншую, зичачи щасливе Пост свтый зкончити ораз и знати (?) (...)»* от товариства сотні моеє, на задніпрской сторожи остаючое, відомости мні доносят, же блгодарит Бга тропи жадное от нахождения бесурманского не маеш, сеєю картою моею в. м. мс. пну доношу. И впред, що ся окажет от тоеє ж сторожи, в. мс., м. м. пну и добродієви, з моеє повинности не омешкаю відомо подати. При тым ласце я добродійской в. мс. м. пна полецивши, zostаю завше в. м., мс. м. пна и добродія, во всем зичливим и унижоним слугою Василий Федорович, сотник глуховский.

З Веремієвки 21 февраля 1693 року».

НБУВ ІР, ф. II. спр. 14539. Оригінал.

№ 6

1693, березня 5 (лютого 23). – Вереміївка.

«Мсци пане полковнику комонний, велце мні мсцывий пане й добродію.

Подданный его милости пана Рубана асаулы полку в. м. м. пна, лялинский житель, знявшись з веремієвским пошлякованным злодієм не по жонку приездил, але дві ночи приходили коней красти. А же за певною сторожою, кгда были зимани межи конми и приведени перед

мене, велілем вибыти и тутешней старшині отпустити их, за которым поневаж громада лялинская беретя по листовном в. мс. м. пна росказаню кляч взятую вернути казалем. При том ласце ся добродійской полецаю и zostаю в. м. м. мс. пна и добродія во всем зичливим и унижоним слугою Василий Федорович, сотник глуховский.

З Веремієвки февраля 23 д. 1693 року.

Повозок хоч драбинчастый ежели быливаного (?) не zostанетя. Прошу в. мс. м. пна за що так денежно, яко и поволност моею завше готовим себе деклярую».

НБУВ ІР, ф. II. спр. 14488. Оригінал.

№ 7

1693, березня 8 (лютого 26). – Вереміївка.

«Мсци пане полковнику комонний, мні велце мсци пне и добродію.

Постом свтой Чотиридесятници в. м., м. мс. пана и добродія, віншую. Дай Бже сию пучину збавенного Поста душеспасително кончити, спасителныя Христа Бга нашего раны сердечне лобызати и з дочеканя триумфального фесту Воскресения Гдня тішитися щиро зычу. Лыст его милости пна полковника ніжинского (Степана Забіли – Ю. М., І. Т.), належный в. м. мс. пну, скоро мні донесен, того ж часу умыслным моим посилаю в. м., м. мс. пану и добродієви и себе при том ховалой ласце добродійской полецаю, будучи завше

В. м., м. мс. пна и добродія, во всем зичливим и унижоним слугою Василий Федорович, сотник глуховский.

З Веремієвки 26 февраля 1693 року».

НБУВ ІР, ф. II. спр. 14537. Оригінал.

№ 8

1693, березня 12(2). – Вереміївка.

«Мсци пане полковнику комонний, мні велце мсцывий пне и добродію.

О скаліченю товариства моеє сотні дня вчорайшого сталом в селі Клижчинцах, маєтности в. м. мс. пна, через тамошнего мірочника, хтілем я отозватися до в. мс., м. пна, з скаргою и тых скаліченых з устним челомьбытем до в. мс., м. пна, послати. А же кгда одержалем лыст от в. мс., м. пна присланный, челомьбытє мерочника в. мс. м. пна обелганое на наше товариство, ложною своею скаргою и на единого товариша о таких шарпанинах, яко в листі в. мс. мсци пан виражаєте, не доведет и нікгда того не дочекаєт, бым я товариство сотні моеє допущал до такое сваволі. Сам он плут мірочник, подбывши тамошних людей килкодесятчлвка, галас вчинил в селі и ставши на греблі, едучих з сіном з тамтого боку Сулы коні и оружие в козаков пошарпали и многих покалічили, яких виділ посланный от в. мс. м. пна

козак скалічених и устне в. мс. м. пну оповіть при козаках наших на хуторі в. мс. м. пна и ногою не был жоден козак, так (?) свщеник за вязку сіна охромил вилами козака, заледво от рук его світ сей чи не пожегнает, [а] свщеникови и одну полушку наши козаки шкоды не учинили и тута, в Веремієвци, третяя неделя як застаю з сотнею своею не обыдил ніхто и одного (?) члвка и впред жадных скарг не будет. Ату(...)* 5вже за людзкость вашу блгдтелскую сміл кров (...)* или рабование в маетности в. мс. м. пна чинити (...)* нехай звидит тому плуту мірочникови що на (...)* на мене в. мс. м. пну такую невинность, от которой впред Бг стережет мене такое напасти. Прошу теде в. мс. м. пне и добродію, веліте з (...)* своее ограбление коні и оружие нашим козакам поворочати и приказати мірочникови, жебы козаков моих на греблю на Засуллие по сіна пускал и не [гра]был козаков, а свщеникови, если козак от рук его зомрет, за донесением моим его милости отцу протопопі не без турбації будет, что Посту свтого не чтачи, покривавил невинне козака с подпомагающими тамошными людми, которим дай Бже за их неправдивое обелгание пред в. мс. м. паном так Пост свтый препроводити, а в. мс., м. м. пну и добродію, яко прияючим всего добра завше застаю

В. мс. м. пна во всем зичливим и уніжоным слугою Василий Федорович, сотник глуховский.

З Веремієвки марта 2 1693 року». *НБУВ ІР, ф. II. спр. 14534. Оригінал.*

№ 9
1693, березня 16 (6). – Вереміївка.

«Мсци пане полковнику комонный, мні велце мсцівый пане и добродію.

Росказанием его милости пана полковника ніжинского засегаючи відомости о войску, будучому в поході на той стороні Дніпра, поневаж в. мс., м. м. пан и добродій, держите сторожу свою в Переволочной и я умыслных моих козаков чотирох члвка до в. мс., м. пна и добродія моего, посилаю. Хтійте в., мс. м. м. пн и добродій, двох отпустит, если есть у в. мс., м. пна, о вишреченном войску якая відомость, а тых двох козаков задержати в Чигириндуброві до далшее відомости. Которую скоро завзявши, донесу его милости пану полковникові в Ирклієв. Покорне в той міре в. мс., м. м. пана и добродія, просячи, его ж мя ласце блгодітелской полецаю, будучи завше

В. м., м. мс. пана и добродія, во всем зичливим и уніжоным слугою Василий Федорович, сотник глуховский.

З Веремієвки марта 6 1693 року.

Обітницю в. м., м. мс. пана и добродія, (...)* на що и суденце посилаю (...мало)* церкві вина не маеш».

НБУВ ІР, ф. II. спр. 14527. Оригінал.

№ 10
1693, березня 17 (7). – Вереміївка.

«Мсци пане полковнику комонный, мні велце мсцівый пне и добродію.

Взглядом справи межи товариством сотні моее и клижчинским свщеником, мірочником и з подпомагающими им тамошными людми, дня оногдашнего стало, по диригованном в. мс., м. пна и добродія писмі, людми моїми учорайшого дня мні донесенном, хтілем сего дня при пану подасаулови полку в. м. мс. пна подлуг иньквизиції указом в. мс. м. пна в том же селі Клижчинцах виведеной всіх товариства зобравши, доводне випитовати, многих винне и невинне скарати, даючи честь висланой от в. м. мс. пна и добродія особі. Которая особа, не давши мні жадного слова, сегодня отехал до в. мс. м. пна в Чигириндуброву. Почому велце жалуючи, что он, пан подасаул, не осмотрил скалічених товариства сотні моее, з межи которих души тилко пилнуют, а жадного доводу о шарпаніні не винашлос. О яком всем повоженю и невинной турбації, нанесенной на карті моей, не виражаючи з устною претендацією (!) товариша сотні моей до в. мс., м. м. пна и добродія, посилаю з атаманом спаским. Хтій в. мс. м. пан по словесной их мові, повагою своею разсмотрівши скончити тот завод и плутним словам тамошнего клижчинского свщеника и инших не повіривши (?) ховати в прежней своей панской ласце, которой назавше себе полецаю, застаю

В. м., м. мс. пна и добродія, во всем зичливим и унижоним слугою Василий Федорович, сотник глуховский.

З Веремієвки 7 марта 1693 року». *НБУВ ІР, ф. II. спр. 14538. Оригінал.*

№ 11
1693, березня 21 (11). – Вереміївка.

«Мсци пане полковнику комонный, мні велце мсцівый пане и добродію.

Сеей седмици сходячое второе неделі свтого Великого Посту в четверток рано лист его милости пана полковника нашего ніжинского, належный в. мс., м. пну, своими козаками послалем до в. м., м. мс. пана и добродія, в Чигириндуброву. А же и по сее время відомости жадное од ных не мію, если оны, козаки, донесли лыст в. мс., м. пану, его милосты пана полковника ніжинского или оминувши в. мс. м. пана где поділися. Через сюю мою карту в. мс., м. м. пна и добродія, прошу себі ласкавого увідомлення и если ест у в. мс., м. пна, якая відомость о нашом войску з его млстю паном Палієм, где тепер оборочається, жебым его млсти пану полковникови донесл в Ирклієв. В той міре ласкавого увідомлення в. мс., м. м. пана и добродія, покорне просячи,

его ж мя ласце блгодітелской полецаю и застаю завше УДК 94(477.5)«16»

О.І. Травкіна

В. мс., м. мс. пана и добродія, во всем зичливим и уні-
жоным слугою Василий Федорович, сотник глуховский.

З Веремієвки марта 11 1693 року». *НБУВ ІР, ф. II. спр. 14524. Оригінал.*

ДЖЕРЕЛА

1. Лазаревский А.М. Описание Старой Малороссии. Киев, 1893. Т. 2 (полк Нежинский). 560 с.
2. Кривошея В.В. Українська козацька старшина. Київ, 1997. 103 с.
3. Кривошея В.В. Українська козацька старшина. Київ, 2005. 259 с.
4. Кривошея В.В. Козацька старшина Гетьманщини. Київ, 2010. 792 с.
5. Herby szlachty polskiej. Warszawa, 1990.
6. Універсали Івана Мазепи 1687–1709. Київ – Львів, 2002. 780 с.
7. Малороссийские Дела. Описи фонда 124 Российского государственного архива древних актов. Москва, 2016.
8. Сіверщина гетьманських часів. Київ, 2020. Т. 2. 602 с.
9. Літопис Самовидця. Київ, 1971. 208 с.

Mytsyk Yu.A., Tarasenko I.Yu. Hlukhiv centurion Vasyl Fedorovych Yalotskyi

The article for the first time presents a complete sketch of the biography of the Hlukhiv centurion of the late seventeenth century Vasyl Yalotskyi (Yalovytskyi, Fedorovych), to whom only short biographical references of O.M. Lazarevsky and V.V. Kryvosheia have been devoted so far. These information were maximally supplemented by archival documents, primarily from the unique archive of the seventeenth century Colonel Iliia Novytskyi. As a result, some important moments of the centurion's life were covered in a new way, for example, if earlier it was considered that he was elected to this position twice, now it is established that he was elected three times, the terms of cadences are specified, his noble coat of arms is described. It was also noted that Yalotskyi was appointed colonel on duty in Nizhyn during the Azov-Dnieper campaigns in 1695, and it was no accident that he, as a centurion, was given general command of the Zaseim hundreds. He played an important role in defending the southern borders of the Hetmanate from Horde attacks, and this explains his connection with the Cavalry Colonel Iliia Novytskyi, who was actually commander of the border troops of the Hetmanate during the time of Hetmans Ivan Samoilovych and Ivan Mazepa. The appendix to the article contains eleven of his letters to Novytskyi, found in the funds of the Institute of Manuscripts of the National Library of Ukraine named after V. Vernadsky.

Key words: Hlukhiv, colonel, centurion, Cossacks, Hetmanate, archive.

REFERENCES

1. Lazarevskyi, A.M. (1893). *Opisanye Staroi Malorossi [Description of the old Little Russian]*. (Vol. 2 (polk Nezhynskyi)). Kyiv. [in Ukrainian].
2. Kryvosheia, V.V. (1997). *Ukrainska kozatska starshyna [Ukrainian Cossack gentry]*. Kyiv. [in Ukrainian].
3. Kryvosheia, V.V. (2005). *Ukrainska kozatska starshyna [Ukrainian Cossack gentry]*. Kyiv. [in Ukrainian].
4. Kryvosheia, V.V. (2010). *Kozatska starshyna Hetmanshchyny [Cossack foreman of the Hetmanate]*. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Herby szlachty polskiej (1990). [Coats of arms of the Polish nobility]. P. 139. Warszawa: Alfa. [in Poland].
6. *Universaly Ivana Mazepy 1687–1709 [Charters (universals) of Ivan Mazepa]*. Kyiv–Lviv. (2002). [in Ukrainian].
7. *Malorossyiskye Dela. Opisi fonda 124 Rossiiskogo gosudarstvennogo arkhiva drevnykh aktov.* (2016). [Little Russian affairs. Inventory of the fund 124 of the Russian State Archive of Ancient Acts]. Moscow. [in Russian].
8. *Sivershchyna hetmanskykh chasiv [Siverschyna of hetman times]*. (2020). Vol. 2. Kyiv. [in Ukrainian].
9. *Litopys Samovydtzia* (1971). [Chronicle of Samovydtzia]. Kyiv. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 31.01.2021 р.
Рекомендована до друку 28.04.2021 р.

ПРО СОНЯЧНИЙ ГОДИННИК ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII ст. НА ІЛЛІНСЬКІЙ ЦЕРКВІ ПРИ АНТОНІЄВИХ ПЕЧЕРАХ м. ЧЕРНІГОВА

У статті висвітлюється питання створення оригінального сонячного годинника на південному фасаді Іллінської церкви при Антонієвих печерах у Чернігові у другій половині XVII ст. Порівнявши опис годинника з книги Дмитра Туптала «Руно орошенное» 1696 р. з гравюрою, яка містилася у цьому виданні, авторка дійшла висновку, що на гравюрі зображено сонячного годинника з образом Покрови Богородиці, який був створений на стіні Іллінської церкви, але, на жаль, до нашого часу не зберігся. Аналіз зображення Покрови Богородиці засвідчив, що його автором був митець, обізнаний з європейським мистецтвом, оскільки іконографічний варіант Богородиці Покрови належав до європейського типу «Misericordia». Висувається гіпотеза, що до створення неординарного сонячного годинника із зображенням Покрови Богородиці могли бути причетними ігумен Троїцько-Іллінського монастиря Лаврентій Кривошея та відомий гравер Інокентій Щирський. Ці митці мали високу освіту, навчалися друкарству та гравіюванню у Вільно (столиця Великого князівства Литовського), видавали й оформлювали книги. Факт створення неординарного, оригінального годинника, аналогій якому не було у Гетьманщині, засвідчив, що Чернігів був неабияким культурним осередком Північного Лівобережжя України, в якому активно розповсюджувалися мистецькі твори, позначені європейськими впливами.

Ключові слова: сонячний годинник, Іллінська церква в Чернігові, Лаврентій Кривошея, Інокентій Щирський.

Історія печерного Іллінського монастиря в Чернігові, який був заснований відомим родоначальником руського чернецтва Антонієм Печерським у XI ст., завжди була в епіцентрі уваги істориків, археологів, краєзнавців. Антоній Печерський – виходець з Любеча, що на Чернігівщині, заснував знаменитий Києво-Печерський монастир, але у 1069 р. змушений був, рятуючись від гніву київського князя Святослава Ярославича, втекти до Чернігова: «Антоній же, прибувши до Чернігова, уподобав Болдину гору і, викопавши печеру, тут вселився. І єсть [печерний] монастир святої Богородиці на Болдиних горах і до сих днів», – зазначав літописець [1, с. 118]. На території монастиря, що розташований на околиці м. Чернігова, у підніжжя Болдиних гір, знаходилася розгалужена система печерного комплексу, яка складалася з окремих печер, приміщень різного призначення та підземного некрополя. У XI ст. біля Антонієвих печер була збудована невелика одностовпна, одноапсидна, безстовпна церква, яка у джерелах XVII ст. згадується як Іллінська.

Відродження печерного монастиря, який занепав після монголо-татарської навали, розпочалося відразу після Національно-визвольної боротьби українського народу на чолі з Богданом Хмельницьким. Уже у 1649 р. Іллінську церкву та монастир при ній реставрував ієромонах та згодом ігумен Зосима Тишевич старанням і коштом колишнього чернігівського полковника Стефана Пободайла [2, арк. 3]. Для іконостаса Іллінської церкви у 1658 р. чернець Іллінського монастиря Григорій, в чернецтві Геннадій Костянтинович, маляр Дубенський написав намісний образ Пресвятої Богородиці, що про-